

RAILI TÖYSÄ

Onnen aika

Kuvataiteen koulutusohjelma

2015

Onnen aika

Raili Töysä

Satakunnan ammattikorkeakoulu

Kuvataiteen koulutusohjelma, kalligrafian suuntautumisvaihtoehto

Elokuu 2015

Ohjaaja: Kespersaks Veiko

Sivumäärä: 16

Liitteitä: 3

Asiasanat: kalligrafia, pigmentit, runot.

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyöni aiheena on kalligrafian ja kuvan yhdistäminen. Tekstiksi valitsin Saima Harmajan runot: Sireenit ja Onni. Kirjoitusaluslana on poronnahka l. pergamentti, jonka kiinnitin puulevylle. Tekstien kirjoitustyylinä käytin Italic. Sireenit ja Onni runojen teksteihin käytin japanilaista tankotussia ja kuvien maalaukseen temperatekniikkaa. Triptyykissä teksti on lehtikullalla ja kuvat guassiväreillä.

TIME OF HAPPINESS

Raili Töysä

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in visual art

November 2015

Supervisor: Kespersaks, Veiko

Number of pages: 16

Appendices: 3

Keywords: calligraphy, pigments, poems

THE SUMMARY

The subject of my thesis is combining calligraphy with illustration. For the text I chose two poems by Saima Harmaja: Sireenit and Onni. Parchement made of reindeer skin, which I fixed on a plate of wood, was used as writing surface. I wrote out the text using Italic. For drawing the text of the poems Sireenit and Onni I used Japanese ink stick. Tempera medium was used for the paintings. On the triptych the text is written with gold leaf and the pictures painted with gouache paints.

SISÄLLYS	
JOHDANTO	4
SAIMA JA RUNOT	5
MATERIAALIT	7
VÄRIT	8
ITALIC	11
TEOKSEN POHJAN VALMISTUS	13
KUVITUS JA TEKSTIT	14
LÄHTEET	16
LIITTEET	17

JOHDANTO

Kalligrafia opintojeni alkutaipaleella Satakunnan ammattikorkeakoulussa, teimme opintomatkan Lontooseen vuonna 2009.

Vierailimme mm. Victoria ja Albert museossa, jossa tutustuimme vanhoihin, käsinkirjoitettuihin kirjoihin. Kirjat olivat 1300 -1500 luvuilta ja materiaalina oli vellumi. Kirjojen tekstit ja kuvitukset ovat säilyneet hyvin. Värit olivat niin kirkkaat ja puhtaat, että voisi kuvitella niiden olevan alkuperäisen veroiset. Toki kirjojen reunat olivat tummuneet paljosta selailusta. Tekstit oli huolella kirjoitettuja, niistä näkyi tuon ajan kirjurien korkea ammattitaito. Kuvituksissa oli käytetty runsaasti kultaa.

Kirja 1550 luvulta. Teksti on kirjoitettu humanisti-italicilla.

Lopputyön tekemistä miettiessäni, nämä kirjat palasivat kauniine kuvituksineen mieleeni ja ajattelin käyttää työssäni vellumia tai muuta nahkaa. Kirjan sijaan päädyin kuitenkin ripustettaviin teoksiin ja materiaaliksi valitsin poronnahan. Se oli ainoa kotimainen, kirjoitukseen sopiva nahka.

Pohjana olevat vanerinpalaset kävin ostamassa kesäpaikan lähistöllä olevalta puusepältä. Hän sahasi ne sopivasti määrämittoihin ja minulle jäi vain terävien reunojen ja kulmien hiominen.

Siinä sitten vierähtikin monta kesäpäivää poronnahan hiomisessa. Keskiajan kirjurit saivat hiotut ja viivoitetut sivut valmiina eteensä. Hiomajälki oli varmasti ammattilaisten tekemänä toista luokkaa ja sulka luisti hyvin vellumin pinnalla.

Töihini tuli tekstin lisäksi myös kuvitusta, kukkia ja perhosia. Otin valokuvia sireenin kukista ja ruusuista, jotta voisin käyttää niitä hyväksi kuvituksessa.

SAIMA JA RUNOT

Runoiksi valitsin Saima Harmajan tuotannosta luontoaiheisia runoja. Pidän Saiman tavoin luonnosta ja hänen runonsa kukista ja perhosista tuovat maaseudulla vietetyn lapsuuteni muistot elävästi mieleeni.

Saima Harmaja syntyi 1913 ja kuoli 1937 keuhkotautiin. Vaikka hänen elämä oli lyhyt, hän oli uskomattoman tuottelias. Häneltä ilmestyi neljä runokokoelmaa ja myöhemmin on julkaistu valikoimia päiväkirjoista. Saiman elämä sairauden myötä ei aina ollut helppoa ja tämä heijastuu myös hänen runoihinsa.

Valitsin kaksi runoa: Onni ja Sireenit. Onni runo kertoo perhosesta, jota ruusun hämy ja tuoksu houkuttavat. Perhosesta, jonka elämä on lyhyt, mutta täynnä kesäistä onnea.

Sireenit runosta Saima kertoo päiväkirjassaan: ”. . . ja eräänä aamuna, kun tulin pihalle, olivat sireenit puhjenneet. Katselin lumoutuneena, miten ne värähtelivät hennossa tuulella, tummuuden ja himmeten, lämmin nurmi koski jalkoihini, en voinut tajuta niin suurta autuutta.”

Saima Harmaja

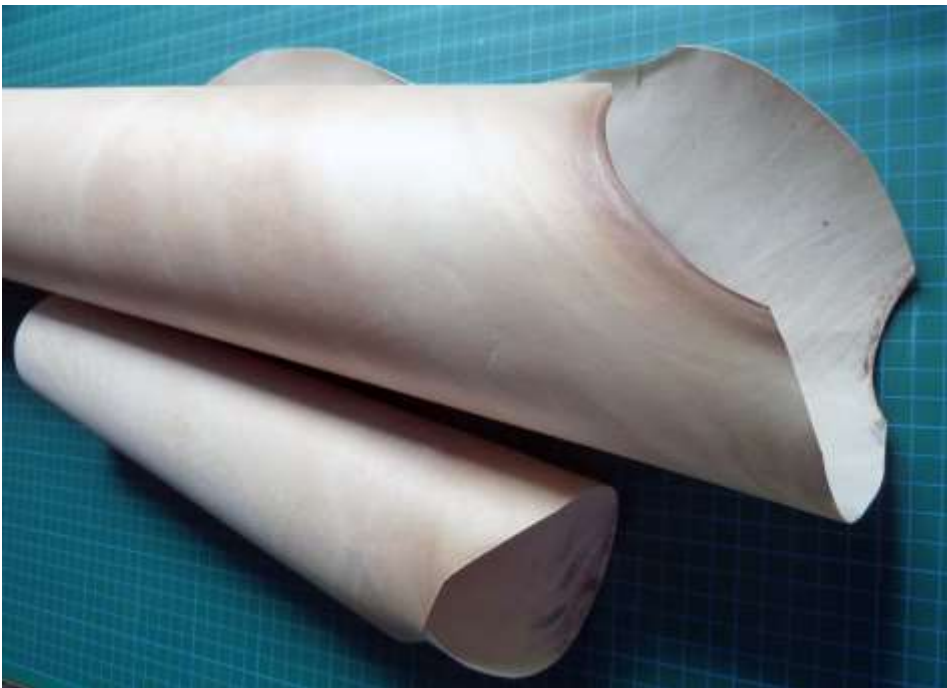
Saiman rakkaus luontoon ilmenee hänen seuraavasta päiväkirjan tekstistä: ”Olen päättänyt tuhlata Aamun koitteessa – runosta saamani rahat kokonaan kukkiin. On outoa saada tunteistaan ja ajatuksistaan seteleitä, mutta ei ole yhtään outoa vaihtaa runoan kukkiin, herkkiin terälehtiin,

joiden läpi valo hohtaa unohtamattomaan tuoksuun. Asemani on hyvin onnellinen, niin kauan kuin voin tehdä niin.”

Luontoaiheisten runojen lisäksi Saima Harmajan tuotantoon kuuluu runoja, joiden teemoina olivat hänen sairautensa, uskonto, nuoruus ja monet muut henkilökohtaisesti koetut asiat.

MATERIAALIT

Kirjoitusalustaksi valitsin poronnahan. Suomessa Kemin Nahkatarvike myy ns. rumpunahkaa, joka valmistetaan poronnahasta. Nahka on käsiteltävä ennen kuin sitä voi käyttää tekstauksessa. Nahka on tarkoitettu rumpuihin ja sen pinta on epätasainen ja karhea. Väriltään nahat voivat olla aika kirjavina, mutta hiottaessa väri tasoittuu melko hyvin. Hioin ensin molemmilta puolilta hiekkapaperilla. Kirjoituspuolta, karvapuolta, hioin huolellisemmin ensin karkeammalla ja sitten hienommalla hiekkapaperilla. Lopuksi vielä hohkakiven kanssa. Pinnan tulee olla samettinen ja sileä.

Käsittelemätöntä rumpunahkaa.

Kirjoitusmateriaalit

Runojen kirjoittamiseen käytin japanilaista mustaa tankotussia.

Kirjoitusteränä oli Mitchellin tasaterä. Käytin terää numero 5.

VÄRIT

Onni ja Sireenit töiden väriytykseen käytin pigmenttejä ja triptyykkiin guasseja. Otsikoissa ja triptyykin teksteissä on lehtikultaa. Käyttämistäni pigmenttiväreistä on lyhyt selostus värin historiasta. Useimmat värit, kuten okrat, sinooperi ja lapis lazuli olivat käytössä jo keskiajalla ja jopa aikaisemminkin.

Kulta

Kulta oli keskiajan maalarille oikea väri. Muilla keltaisilla pigmenteillä ei ollut mahdollista saada kullan tavoin loistavaa valoa. Kultalehtiä taottiin kultakolikoista. Cennini neuvoi hankkimaan kullan luotetulta takojalta ja antaa ohjeita mihin tarkoitukseen minkin vahvuista lehtikultaa on parasta käyttää. Tasaisille pinnoille tuli käyttää vahvempaa ja reunalistoihin ja lehtikoristeisiin ohuempaa. Kiinnittämiseen käytettiin munanvalkuaista, hartsia, hunajaa ja kasvismehuja. Kiinnityksen jälkeen kultapinta lakattiin, jotta se kestäisi myös kosteutta. Kultaä käytettiin myös pieninä pisteinä esim. vaatteiden vaalennuskohdissa.

Nykyisin lehtikultaa on saatavana irtolehtinä sekä ohueen paperiin kiinnitettynä siirtokultana. Runojen Onni ja Sireenit otsikot olen kullannut siirtokullalla, samoin myös triptyykin tekstit. Tekstin kirjoitin tasaterällä pikamixtionilla, jonka kuivuttua kiinnitin kullan. Pikamixtion on maitomaista nestettä, jolla tekstaaminen on mahdollista.

Sinooperi

Vuorista louhittu luonnon sinooperi tunnettiin jo esihistoriallisena aikana. Parasta sinooperia saatiin Espanjasta ja myös Italiasta.

Munkkilatinassa sana minium tarkoitti sinooperia ja sanasta on johdettu kirjamaalausta tarkoittava ilmaisu, miniatyyri.

Sinooperi tuli 1100-luvulla suosituksi väriksi käsikirjoitusten kuvituksissa. Se oli keskiaikaisen taiteilijan hienoin punainen pigmentti ja oli verrattavissa kalleutensa vuoksi kultaan.

Aito sinooperi on elohopeasulfidia ja myrkyllistä. Nykyisin on myös synteettisesti valmistettua sinooperia, joskin värierio aitoon verrattuna on suuri.

Käyttämäni sinooperi on kiinalaista synteettistä pigmenttiä. Sen valmistus keksittiin Kiinassa jo 700-luvulla ja sitä valmistetaan vieläkin samalla reseptillä. Se sisältää samat aineet kuin mineraali sinooperi mm. elohopeasulfidia.

Auripigmentti

Auripigmenttiä (keltainen arseenisulfidi) käytettiin kullan asemasta. Mineraalimuodossa sen kiteet kimaltavat valossa kullan tavoin. Pigmentin nimikin, auripigmentum tarkoittaa kullan väriä.

Pigmentti on hyvin myrkyllistä, sitä ei saa hiertää kuivana. Kirja maalaustaiteesta teoksessa Cennini varoittaa auripigmentistä: ”..että se on todella myrkyllistä ja maalarin tulee varoa ettei tuhri sillä suutaan.”

1700-luvulla auripigmenttiä käytettiin sekoitettuna preussinsiniseen ja näin saatiin tuon ajan suosittua vihreää.

Nykyisin auripigmenttiä käyttävät ikonimaalarit, erityisesti Venäjällä. Kevyenä laseelauksena värin päällä esim. vuorten rinteissä, sillä voi luoda hienon valon heijastuksen.

Glaukoniitti

Glaukoniitti on maaväri ja sitä saadaan pääosin Venäjältä, Pihkovan ja Moskovan seuduilta. Se on alumiinisilikaattisavea ja pigmentiksi se valmistetaan liettämällä. Värin vaihtelevat vihreän harmaasta ruskeansävyiseen.

Kuva työstä, Onni. Terälehdet maalasini sinoopeerillä, kukan keskustan auripigmentillä ja vihreät osat glaukoniitillä.

Lapis lazuli

Lapis lazulin tärkeimmät esiintymät olivat ja ovat nykyisinkin Afganistanissa. Idässä sitä on tunnistettu jo 500- ja 600 luvuille ajoitetuista seinämaalauksista. Lännessä pigmenttiä käytettiin laajemmin vasta 1300 – luvulla. Lapis lazuli kiveä käytetään myös koruissa.

Lapis lazulissa on rautapyriitti raitoja, jotka jalokivi käytössä lisäävät sen arvokkuutta. Kivessä on myös kalsiittia ja muita silikaattimineraaleja, jotka jauhettaessa lisäävät pigmentin harmautta. Puhtaasta kivistä saadaan kaunista, sinistä pigmenttiä.

Keskiajalla pigmenttiä tehtiin uuttamalla jauhettua lapis lazulia. Työ oli suuritöistä, mutta siten kaikki epäpuhtaudet saatiin suodatettua pois väristä. Menetelmästä kertoo mm. Cennino Cennini maalareille kirjoittamassaan opaskirjassa.

Koska väriaine oli hyvin kallista, sillä korostettiin työntilaajan vaurautta ja maalauksissa aiheena olevan henkilön hyveellisyyttä ja kunnioitusta.

Nykyisin pigmentti on suosittua mm. ikonimaalareiden keskuudessa ja sitä on ajoittain hyvin saatavana. Käyttöä rajoittaa sen korkea hinta.

Siniset kukat lapis lazulia.

ITALIC

Italic kirjaimisto kehittyi renessanssiajan Italiassa (1300-1500). Kalligrafian taito oli huipussaan tuolloin humanistien keskuudessa. Kirjaimistoa kutsuttiin myös humanistikursiiviksi.

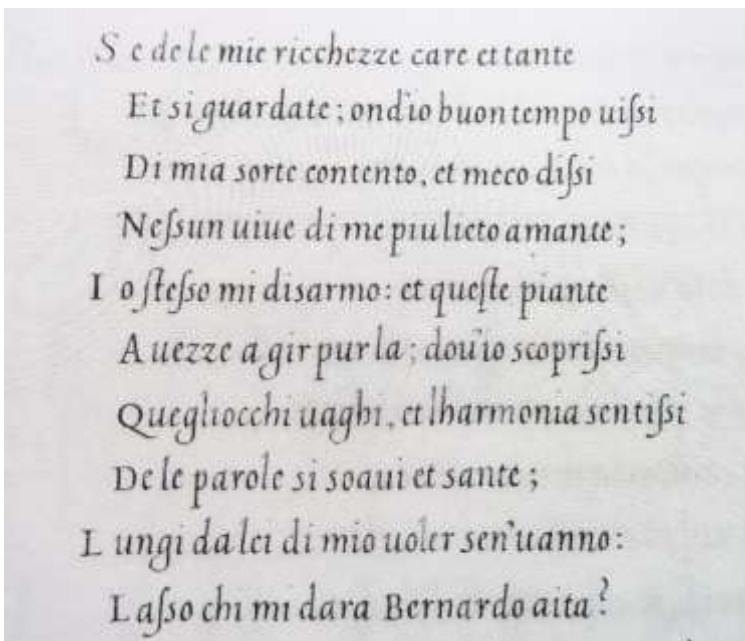
Kaksoisaakkosjärjestelmä otettiin tuolloin käyttöön. Lauseet aloitettiin suuraakkosilla, samoin kirjoitettiin myös erisnimien alkukirjaimet. Roomalaiset kapitaalikirjaimet olivat suuraakkosten esikuvina. Pienaakkosto muotoiltiin karolingilaisista minuskeleista. Karolingilaisiin verrattuna humanistien kirjaimet ovat kapeampia ja hieman korkeampia x-korkeudeltaan. Kirjaimiin tuli ohuet päätteet ja s –kirjain muuttui muodoltaan matalaksi.

Perusitalicissa kirjainten x-korkeus on 5 teränleveyttä. Ylä- ja alapidennykset 4 teränleveyttä. Terän kulma on 45 astetta ja kirjaimet kallistuvat n. 5 astetta oikealle. Riviväli on melko väljä ylä- ja alapidennysten johdosta. Käsikirjoituksessa teksti on pienikokoista.

Italicin muunnelmissa, kuten kursiivi-italicissa, kirjaimet sidotaan toisiinsa ohuilla viivoilla. Sitominen tekee kirjoittamisen nopeammaksi ja rytmikkäämmäksi. Usein kirjainten ylä- ja alapidennyksiin liitetään koristeellisia lingatuureja.

Alkukirjaimina käytettiin aluksi roomalaisia suuraakkosia. Myöhemmin ne muotoutivat samantyyllisiksi pienaakkosten kanssa. Suuraakkosten kirjainkorkeus on 8 teränleveyttä.

Italic, erilaisine variaatioineen, on suosittu tyyli nykyajan kalligrafien teoksissa. Sitä voi painottaa eri tavoin, venyttää ja litistää. Terän leveyden vaihtelulla ja erilaisin koristein taitava kalligrafi voi tehdä siitä omanlaisen kirjaimiston.

Ote Bembon sonaatista, kirjoitettu Italiassa 1543.

Renessanssin aikaista koristeellista Italicia. Kuva Palatinon kirjoitusoppaasta vuodelta 1566.

Renessanssiajan taitavien mestareiden esim. Palatino, Arrighi ja Lucas tekemiä kirjoitusoppaita on säilynyt meidän päiviimme saakka. Oppaissa on malleja kirjainten koristeluun erilaisilla lennokkailla kaarilla ja koukeroilla. Koristeiden kuuluu jatkua kirjaimesta niin, että se näyttää olevan siihen kuuluva luontainen osa. Koristeellinen kirjoitus on kauniimpaa ohuella terällä kirjoitettuna.

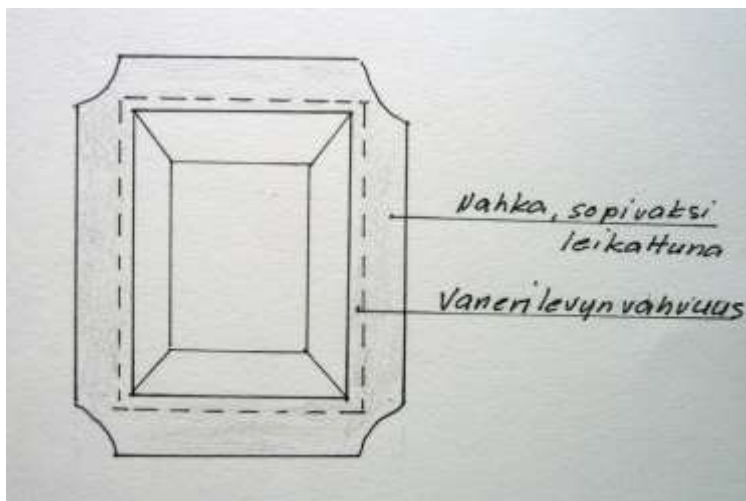
Humanisti muodon antiikvasta kehittyi myös painokirjaimet. Ensimmäiset leikkasi ranskalainen kaivertaja Nicolas Jenson aloittaessaan kirjapainotoiminnan v. 1470 Venetsiassa.

TEOKSEN POHJAN VALMISTUS

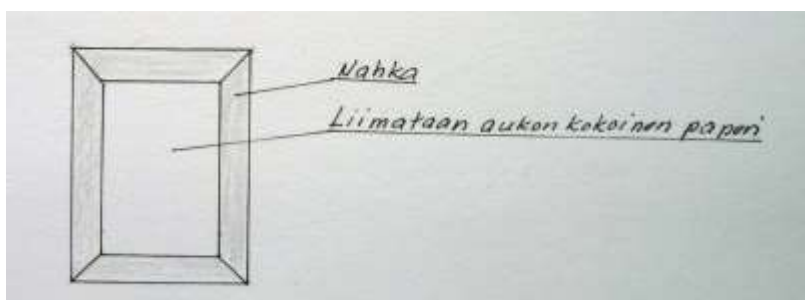
Töiden pohjana ovat vanerilevyt, jotka päällystin ensin paperilla ja sen jälkeen pergamentilla l. poronnahalla. Paperipohjustukseen on sopivinta huokoinen painopaperi. Liimasin paperin kauttaaltaan vanerilevylle, myös taustalle, kosteuden kestäväällä puuliimalla.

Leikkasin nahasta palan, johon jäi joka sivulle reilu käännösvara. Laitoin sen imupapereiden väliin kirjoituspuoli alaspäin. Kostutin vedellä päällä olevaa imupaperia suihkepullon avulla ja jätin sen kostumaan painon alle. Ohut on sopivan kostea noin viiden minuutin kuluttua, paksumpi vaatii hieman pitemmän ajan. Nahan notkeutta on välillä hyvä tarkastaa.

Seuraavaksi laitoin pehmeän nahan kirjoituspuoli alaspäin ja päällystetyn levyn sen päälle. Jotta nurkat olisi helpompi saada siistin näköiseksi, leikkasin nurkista palat pois.

Laitoin vanerilevyn vahvuisen paperiliuskan pohjan viereen liimauksen ajaksi, koska liimaus tuli vain taustapuolelle tulevan nahan osalle. Hankalinta oli saada nurkat siistiksi, sillä nahka kuivuu nopeasti. Liimauksen jälkeen laitoin työn päälle muovin ja se sai kuivua painon alla vuorokauden ajan.

Työn kuivuttua oli taustan siistimisen vuoro. Liimasin aukkokohtaan paperipalan ja sen päälle työnkokoisen paperiarkin.

Alempi levy on päällystetty paperilla ja ylempi poronnahalla.

Kuivumisen jälkeen käsittelin pohjat sandaracilla. Cum sandarac on pihkaa, jota saadaan Pohjois-Afrikassa kasvavasta havupuusta. Pölymäiseksi jauhattua sandaracia ripotellaan työn päälle ja ylimääräinen puhalletaan pois. Sen avulla on helpompi saada tekstausjäljestä terävää myös hankalasti kirjoitettaville pinnoille.

KUVITUS JA TEKSTI

Piirsin töihin tulevat kuvat paperille. Tein piirroksista ja teksteistä sommitelman erilliselle paperille. Valitsin värit tuleviin piirroksiin ja tein mallikuvat akvarellipaperille.

Onni ja Sireenit teoksiin piirsin kuvat nahalle jäljentäen ne paperipiirroksista. Sen jälkeen piirsin ääriviivat kevyesti siveltimellä harmaalla tussilla. Seuraavaksi tekstin runot tussilla. Tämän jälkeen väritin piirrokset tempera tekniikkaa käyttäen. Maalausemulsiona temperassa käytin kananmunan keltuaisen ja valkoviinin sekoitusta. Maalatessa lisäsin seokseen vettä. Lopuksi koristelin työt lehtikullalla. Otsikot kirjoitin tasaterää käyttäen ohuella mikstionilla, jonka päälle kiinnitin lehtikullan. Sireenit työssä on lisäksi gessolla kiinnitettyjä kultauksia.

Kolmeosaiseen työhön piirsin ensin kuvat ja maalasin ne guassiväreillä. Tekstit kirjoitin tasaterällä mikstionilla ja sen jälkeen kiinnitin lehtikullan mikstionin päälle.

Teoksen suuritöisin työ oli pergamentin saaminen kirjoituskuntoon. Työ ei onnistunut niin hyvin kuin olin toivonut. En saanut hiottua pergamentin pintaa kauttaaltaan yhtä tasaiseksi, vaan se jäi osin kiiltäväksi. Kirjoittaminen oli hankalaa, eikä sandarakki käsittely korjannut asiaa.

Kuvien maalaaminen oli helpompaa ja värit sointuvat kivasti yhteen pohjavärin kanssa. Molemmilla tekniikoilla maalaminen sujui hyvin. Ajattelinkin, että pergamentti olisi hyvä myös ikonimaalauksen pohjaksi. Kultauksen kiinnittämiseen voisi käyttää myös gesso, mutta omasta mielestäni tasaterällä oli helpompi kirjoittaa mikstionilla.

Joissakin ohjeissa pergamentille kirjoitetaan ensin ja vasta sen jälkeen se pingotetaan laudalle. Käyttämäni värit eivät kuitenkaan kestäisi kostutusta, joten tämä työjärjestys oli turvallisempi. Kirjoittaminen olisi kyllä helpompaa ennen kiinnitystä, koska pergamentin alle voisi laittaa pehmikettä.

Seuraavana oli vuorossa kehystys. Kehystuksen on tehnyt Kankaanpääläinen Katja Räikkälä.

LÄHTEET

Airas, Heiskanen, Uusitalo: Kalligrafia, tekstausopas

Philip Ball: Kirkas maa, miten värit syntyvät

Saima Harmaja: Sydämeni soi

SIREENIT

Oi katso, sireenit ovat puhjenneet!
 Nyt hymyy joka pensas lumottuna,
 ne verhoo herkkä, armas sinipuna,
 ja kimaktelee hasteen hyyneleet

Oi runsautta kukkaisterttujen!
 Kuin läpitunkemina onnen täyden
 ne hengittävät hennon tuulen käyden,
 valossa tummuun ja himmeten.

Pois käännä kasvosi, sa uupuva
 tään valon, lämmön, tuoksun kyllyydestä!
 Ei ihmissydämesi ahdas kestä
 näin tajuamatonta autiutta

SAIMA HARMAJA

ONNI

Sinä loistava perho min huumaa
 hämy ruusun povessa kultainen:
 hyvin hengitä tuoksua huumaa
 punalehtien huultavien

ime hyllin kultaista mettä,
 suven lähteistä juo syvin hurmasi nyt:
 Syyssilpi kun viistää vettä
 olet vainaja kylmennyt:

Sinut nähden ma nään: syvin taika
 lie riemussa huomenna raukenevain:
 Ei onnea mittaa aiha.
 Oma hehku sen mittaa vain:

SALMA HARMAA

hyvin hengiltä
tuoksua kuumaa
punaletkien
kultavien

onni

Sinä

loistava perho
min kuumaa hämy
ruusun povessa
kultainen

